

§2 De Kroniek van Scheut (ab initio - 1533).

De geschiedschrijving te Scheut neemt een aanvang in 1480 wanneer de toenmalige prior, Marcellius Voet zijn kroniek inzette. Deze annalen, voortgezet door latere generaties, zijn bekend door een afschrift uit de XVIde eeuw. De copist van deze tekst, Jan Tourneur, blijkt uit al zijn bezigheden een zeer nauwkeurig man te zijn maar zonder voldoende scheppingskracht om het samenstel van teksten ~~dat~~ hij onder ogen kreeg tot een eenheid te bewerken. De kroniek van Scheut bleef dan ook een spiegel van de opeenvolgende generaties, die hun bevindingen neerschreven.

Petrus de Wal noemt dit verhaal een Liber Fundationis (1).

A. Het handschrift.

De copie van de Scheutse kroniek berust in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel (2). Het is een codex op papier ⁱⁿ ~~in~~ folioformaat. Hij telt 85 folia volgens een moderne nummering. Van f. 8 tot 83 heeft men een oorspronkelijke foliëring, die 83 bladen telt. Tussen f. lv en lvi werden 2 bladen ingeschoven: één met een schets van de grafzerk van de familie de Grootte en het andere blanco (f. 64-65). Het eerste ^{katern} schier, f. 1-8, werd later ingeschoven en bevat een inleiding met indices op twee kolommen. De kroniek zelf, vanaf f. 9, is op volle lijn geschreven.

1. DE WAL, I, 29 ~~f. n Exordie huius Cartasiae Dominae nostrae de Gratia satis prelixo et docte scripserunt ... Marcellius Voet secundus huius domus prior in libro fundationis.~~

De tekst is in een XVIde eeuwse bastarda, zeer duidelijk geschreven en overvloedig met rood bewerkt. Buiten enkele hoofdletters (f.1,8), die zeer zwaar, rood gesierd zijn, is alles doorlopend zonder opsmuk. Petrus de Wal oordeelt dat het boek in een mooie letter geschreven werd (1). Het is gebonden in een effen wit perkamenten band die uit de XVIIde eeuw schijnt te dateren, maar recent ~~meer~~ hersteld ^{zijn}. Dit kan men ~~afleiden uit het feit dat~~ ^{immers} zowel op de band als op f.1 een nota staat, waarschijnlijk van de hand van procurator Anthelmus van de Sande (1635-1663), waaruit blijkt dat dit Liber Foundationis samen gebonden was met een Calendarium Anniversariorum en een beschrijving van de pandvensters. Volgens een verklaring daaronder gesteld werden beide laatste documenten op 24 Maart 1786 overgemaakt aan Charles Beydaels de Zittaert, "Premier Roi d'armes dit Toison d'Or (2)". Het rode lakzegel van de kartuizeradministratie na de opheffing van het convent in 1783, getuigt dat dit boek, waarschijnlijk met de twee vermelde stukken, tijdelijk berust heeft in de bibliotheek van de Chambre héraldique, die ^{later} slechts ~~behoelzen~~ ~~was~~ wat voor haar belangrijk was (3).

2. BRUSSEL, Kon. bibl., 5764 (cat. 3860).

1. DE WAL, I, 29 /: "...pulchro caractere descripsit."

2. De nota op f.1 luidt als volgt :
 " Habentur in fine 1° Calendarium anniversariorum ab a.1456
 2° fenestre vitree delineate prout steterunt
 in ambitu in Scheut.
 Ces deux pièces sont etc remises cejourd'hui 24 mars 1786 par
 ladmr Evenepoel. C. Beydaels de Zittaert. Conseillier Pr Roi d'Armes
 dit toison d'Or."

3. BRUSSEL, Dienst voor de Adel, hs 290 : M. Beydaels à Vienne. Wanneer deze zich moet verantwoorden over de bibliotheek, schrijft hij 28 Juni 1801 dat hij slechts enkele boeken van de kartuizers heeft "et pour faire voir qu'ils venaient des chartreux de Bruxelles, j'ai prié le Re-
 ceveur du dit convent supprimé M. Evenepoel de faire imprimer en cire rouge sur la première page des dits livres le cachet de la dite char-
 treuse..."

Zowel het Liber anniversariorum als de beschrijving van de pendvensters berust thans op het Ministerie van Buitenlandse Zaken in een moderne band (1).

Dat onze codex een afschrift is van een ouder boek lijkt, blijkens de inleiding, geen twijfel. De copist noemt zich Jan Tourneur en vertelt dat hij enkel jaren terug, tijdens een ziekte, de hand legde op een verhal der wederwaardigheden van het klooster te Scheut. De lezing was hem zeer bevallen. Omdat het boek echter moeilijk te ontcijferen was, vatte hij het plan op het dadelijk te vernieuwen. De 2 Juli 1558 zette hij zich aan het werk om zijn copie op 7 Augustus van hetzelfde jaar te beëindigen, zoals in het colophon te lezen staat. Nadien werd Tourneur op zijn aandringen overgeplaatst naar de kartuis te Lier, waar hij, in 1562, de tekst met randnota's voorzag en rubriceerde. Op 15 September van dat jaar zou hij zijn inleiding - waaruit deze gegevens geput zijn - samen met de indices inlassen (2).

B. De copist Jan Tourneur.

Jan Tourneur, geprofest in de kartuis van Scheut, ^{verbleef} en ^{verblijvend} te Lier in 1562, ^{is} niet karig met gegevens over zijn persoon. ^{Ingetreden in} Hij trad toe tot de orde der kartuizers ^{in het klooster} te Scheut ^{in 1546}. Hij werd ^{hij} op 8 November ¹⁵⁴⁵ gekleed en deed een jaar ^{later} daareop professie (3).

-
1. BRUSSEL, Dienst voor de Adel, hs 245.
 2. VOET-TOURNEUR, f.1-8 cfr. ^{Bijlage} ~~aanhangsel~~ ; f.93 [√] "Haec finem ceperunt anno 1558 7 Augusti et incepta sunt eodem anno 1558 2a Julii."
 3. DE WAL, II, 65, 1545 [√] "Hoc anno duo apud nostros in Scheut cucullam induerunt 8 Novembris D. Johannes Tourneur..." .ID., I, 17^v : "D. Johannes Tourneur, professus 8 Novembris 1546."

Tourneur wordt door de historicus de Wal in de XVIIde eeuw geroemd als ^{*strenuus ac diligens, praesertim in describendis libris*} ~~meer ijverig in het afschrijven van boeken~~: op zijn actief staan het Liber Foundationis, voorwerp van dit onderzoek, een register van de bezittingen en inkomsten van het klooster, een inventaris van de kerkbenodigdheden, Dorlandus en andere historische werken (1).

Haft is waarschijnlijk in de eerste rustige jaren na zijn professie dat hij de Libros historicos Dorlandi, namelijk Doorlands Corona Cartusiana copieerde samen met de Latijnse vertaling van het middeleeuwse reisverhaal van ridder de Trasegnies. Dit handschrift (2), getekend met een bibliotheekmerk van de Brusselse Kartuis, werd beëindigd op 10 December 1548 (3). Op 14 Juni 1550, de zondag na Pinksteren, werd hij als koster met de zorg over de kerk en sacristie belast. In de kartuizertaal beduidde dit dat hij als officiaal van het convent het werksame leven van Martha op zich nam na de rust van Maria beoefend te hebben in de kluis. Zijn voorkeur scheen toch steeds naar dit laatste te gaen. Na een jaar zou hij pogingen in 't werk stellen om terug het celleven aan te ~~pakken~~. Zorgvuldig maakte hij de inventaris op van alle kerkgerief. Hij betoogde hoe verwaarloosd de sacristie was, die men hem had toevertrouwd en God alleen wist hoe hij zijn besta krachten besteedde om er orde te scheppen. Hij smeekt nu God dat zijn

1. DE WAL, I, 17^v / 1ⁿ "...strenuus ac diligens, praesertim in describendis libris. Scripsit enim librum foundationis et alios libros de redditibus domus, etiam librum de ornamentis et utensilibus, Dorlandum et alias..." Cfr. ID., II, 109.

2. BRUSSEL, kon. bibl., hs 11229-30 (cat. 4529).

3. Ibid., f. : "Finis 1548 10/Decembris." Cf. BAYOT, Le roman de Gillien de Trasegnies, 21.

prior een zorgzame sacrista zou mogen vinden, want dit jaar heeft hij bewezen hoe ongeschikt hij was voor dit ambt : hij overslaapt zich steeds. "Het is tot mijn schaamte dat ik dit alles neerschrijf. Mijn schaamte zij mij tot vergiffenis van mijn fouten...en het herwinnen van mijn vroegere rust. Willig mijn verzoek toch in en stel een ander als sacrista aan. ~~leecht mijn oog mijn opvolger aanschouwen : een wak~~ ^{Videant oculi mei successorem vigilanque domus Dei zelator}

~~ker ijveraar voor Gods huis;..(1)".~~ Tot slot dringt hij nog eens aan "quo citius eo libentius" en hij biedt zijn verontschuldigingen aan voor zijn tekort: "reken het mijn zwakheid toe. Ja die zwakheid om op te staan is mij ingeboren van toen ik in de moederschoot verlaten had. Het gaat bijna alle menselijke mogelijkheden te boven. Velen zullen het als onwil aanzien in plaats van het te beschouwen als een menselijk gebrek. Maar die schaden meer zichzelf dan mij door hun vernietel oordeel. Want ik ben mij helemaal niet van zulk een onwil bewust, dat ik mijzelf niet zou willen uit het bed jagen als ik de wekkers hoor." Ten slotte wil hij zijn goede wil bewijzen in een dienst die zijn krachten niet te boven gaat (2).

1. DEN HAAG, Kon. Bibl., hs. 71 G 25, f. 169^v : ⁿ...ego solummodo claves de manu prioris accepi ignorans ita lamentabiliter ecclesiam neglectam.. Sapit celi terreque conditor ut omni tempore quo in mundo sis victurus habebas fidelem sacristam, qui et strenuus sit in sibi commisso officio zelatque pro domo Dei et toto ordine. Quidquid operari fragilitate mea potui, novit altissimus quod exercui. Unius anni curriculo et amplius in hoc officio constitutus : assidua obdormitione aliisque difficultatibus omnimodi reddor ineptus. Me ipsum confundo dum huiusmodi literis commendo. Sit mihi hec confusio peccatorum remissio : quietisque pristina restitutio. Videant oculi mei successorem vigilanque domus Dei zelatorem. Successorem, inquam, humilem, pacificum atque quietis celique amatorem. Qui non que sus sunt querat...ⁿ

2. Ibid., f. 198^v : ⁿ...Aliter alteri reddere thesaurum ecclesie decrevi : quam ego ipse inveni, quo citius eo libentius, quo citius eo affectuosius... Porro et si minus convenienter egerim, meam fatuor culpam meamque fragilitatem incuso. Eadem quippe innata est michi ab exitu matris mee fragilitatem dico surgendi, que excedit fere humanam. Nonnulli ut interdum deposui, potius pertinaciam quam fragilitatem sive humanum defectum arbitrentur. Verum tales plus sibi quam mihi nocent dum iudicia temeraria proferant. Ego autem non sum mihi conscius de tali obdormatione ut nolim me ipsum excutere e lectu quam excitatores audierim."

Het was 1 Juli toen hij dit verzoekschrift aan zijn prior voorlegde. Het ambt bleef hij vervullen tot 29 Juli 1553, toen hij procurator van Scheut werd (1). Jan Tourneur bleef zes jaar procurator. De cartularia en registers dragen alle sporen van zijn hand. In randnotas rectificeerde hij sommige gegevens volgens de veranderde omstandigheden. Zo kwam hij ook in aanraking met de kroniek, die waarschijnlijk bij de andere archivalia bewaard werd en copieerde haar. Petrus de Wal is hem wel zeer dankbaar dat hij die kloostergeschiedenis voor het nageslacht bewaarden, maar had het verdienstelijker gevonden zo Tourneur de eigentijdse geschiedenis had geboekstaafd (2).

Toen op 17 September 1559 vicaris Gaspar van Winghe stierf, werd dit ambt door Tourneur bezet, maar slechts voor enkele maanden. De nieuwe procurator was op 13 Januari tot priör geïnstalleerd en Tourneur mocht een tweede maal "syndicus" van het convent worden (3). Door allerlei petitiees trachtte hij hiervan ontslagen te worden, zonder iets te bereiken nochtans. De prior van de Lierse kartuis, Cornelius vande Kerkhove, kreeg ten slotte de toelating van de medevisitator, Dirk Moynon, hem onder zijn monniken op te nemen (4). Op 3 Juli 1562 vertrok Tourneur naar Lier, waar hij enige tijd vrede vond (5). Hij stierf in de kartuis van Herne op 6 Augustus 1566 (6).

1. DEN HAAG, Kon. bibl., hs 71 G 25, f. 157 : "Op denselven dach anno XV^cL werdt aen die costerie gesedt Jan Tourneur die daer inne diende totten jaere liii, den xxix Julii als hij procurator wordt."

2. DE WAL, I, 29 /: "...D. Joannes Tourneur scriptor impiger dictum librum foundationis nobis vindicavit a blattis et tineis... sed melius ad huc de posteritate meritis fuisset si suo Marte aliquid praestitisset et res sui temporis nobis litteris consignasset..."

3. DEN HAAG, Kon. bibl., hs 71 G 25, f. 154^v : Als Frans Caveneer prior werd "wordt wederom procurator Jan Tourneur..."

4. VOET-TOURNEUR, f. 1^v. Cfr. aanhangsel . →

5. Ibid.

6. ARA, kerk. arch., 11637, in het register van 1560 door Tourneur geschreven, staat een nota : "Obiit a. 1566 6 Augusti. Orate pro eo." →

Het was 1 Juli toen hij dit verzoekschrift aan zijn prior voorlegde. Het ambt bleef hij vervullen tot 29 Juli 1563, toen hij procureator van Schent werd (1). Jan Tournour bleef zes jaar procureator. De cartularia en registers dragen alle sporen van zijn hand. In verschillende rectifieerde hij sommige gegevens volgens de veranderde omstandigheden. Zo kwam hij ook in aanraking met de kroniek, die waaraan schijnlijk bij de andere archivaal bewaard werd en copieerde naar Petrus de Wal is hem wel zeer dankbaar dat hij die klooster-geschiedenis voor het nageslacht bewaarde, maar had het verduidelijken en opvullen zo Tournour de eigenlijke geschiedenis had gecookeerd (2). Toen op 17 September 1563 vicaris Gaspar van Winthe stierf, werd dit ambt door Tournour bezet, maar slechts voor enkele maanden. De nieuwe procureator was op 13 Januari tot prior gekozen en Tournour mocht een tweede maal "syndicus" van het convent worden (3). Door allerlei petities trachtte hij hiervan ontslagen te worden, zonder iets te bereiken nochtans. De prior van de liere kerke, Cornelius vande Kerkhove, kreeg ten slotte de toelating van de medevestator, Dirk Moynon, hem onder zijn monniken op te nemen (4). Op 5 Juli 1563 vertrok Tournour naar Lier, waar hij enige tijd vrede vond (5). Hij stierf in de kerke van Kerne op 6 Augustus 1568 (6).

I. DRN HAAG, Kon. bibl., Ms. VI 9 22, f. 157 : "Op denzelfden dach anno XV° werd een die costerie geseet Jan Tournour die daer inne diende totten jaere liii, den xix, als hij procureator wordt."
 S. DE WAL, I, 29 : "D. Joannes Tournour scriptor impiger dicitur hunc fundationis nobis vindicavit a plasticis et tinialis... sed melius ad..."

4. Over Dirk Moynon, cf. H.J.J. SCHOLTENS, Stecrologium Belft, 1564.
6. WAGEN, Nationalbibl., 72775, f. 157^v, 6 Aug: "O. dominus Joannes Tournour professor huius domus hospes in domo Capellae, quondam hic sacrista, procurator et vicarius."

Vooral de eerste maanden na zijn vertrek uit Scheut toonde hij zich zeer ijverig en was volledig ten dienste van zijn convent waaraan hij bij professe verbonden bleef. Uit deze periode, 1562, dateren de werken als zijn indices en een inleiding op het Liber Fundationis, een Nederlandse bewerking van hetzelfde verhaal (1), in September van dat jaar afgewerkt, een register van goederen en renten, dat begonnen in 1560 te Lier aangevuld werd op 10^{ok}tober 1562 met een inventaris van bewijsstukken en andere indices (2).

Al deze codices werden ingeleid of voorzien van een naschrift waarin hij wees op de rust, die hij te Lier genoot. Het register, volgens dergelijke nota, werkte hij af op vraag van de monniken van Scheut (3). De Nederlandse bewerking van het Liber Fundationis, beëindigd op 11 September 1562, is een eigen initiatief van Tourneur " principaelijk wel wetende dat seer luttel oft gheene personen vanden cloistere van onser liever vrouwen van graciën en wisten van den oirspronck vanden clōistere te spreken (4)". Er spreekt een zeker zelfbewustzijn uit deze aantekening. Wanneer Tourneur in dezelfde inleiding zegt dat " seckere redenen daertoe poerende " hem deden aandringen, niet alleen zijn ambt, maar ook het klooster te verlaten, dan is daarbij wellicht een wrijving met zijn convent te onderstellen (5).

1. DEN HAAG, Kon. bibl., hs 71 G 25, f. 1-163^v

2. Cfr. blz. n.

3. ARA, kerk. arch., 11637, ongen. f. : Prologus... /: ... Porro ubi accessissem lirensē conventum / (atque in eodem silentii et quietis atque solitudinis asylō cōsedissem aliquarum septimanarum tempore) rogatus atque requisitus, accingere me huic operi curavi... Quod igitur feci, libenter ingressus sum in subventionem desiderantium cognoscere statum matris mee, que me sacre religioni genuit... //

4. DEN HAAG, Kon. Bibl. 71 G 25, f. 3^v

5. F. V. GOETHALS, Lectures..., I, 69-72. Hij heeft nochtens die wrijving opgeschreefd en het getuigenis van Tourneur vervalst.

Reeds jaren terug, als koster, was hij vatbaar voor kritiek zoals de petitie tot ontslag van zijn kostersambt doen vermoeden.

Petrus de Wel vermeldt deze Nederlandse bewerking ^{van de kroniek} niet, wel de Anderlechtse Kanunnik J.B. De Vaddere, welke een onuitgegeven geschiedenis van Scheut opmaakte in de XVIIde eeuw. Deze auteur zegt dat Tourneur over de oorsprong en het verder verloop van zijn klooster schreef in het latijn en in zijn moedertaal (1). De opzet van een verdietsing is niet zoeer een vertaling dan wel een bewerking, die er ~~veeraf~~ op gericht is de oorsprong van zijn klooster in verband te brengen met het genadeoord van Scheut en de monniken op te wekken tot devotie (2). De eigenlijke ^lkoostergeschiedenis in dit werk is beperkt tot een opgave van lijsten der officiales : prioren, vicarissen, procuratoren en koster (3). Hiermede heeft Tourneur toch een flinke bijdrage geleverd tot de geschiedenis van Scheut, te meer daar het Liber Foundationis daar te kort schiet (4).

Jan Tourneur is helemaal geen scheppende geest, evenmin een compiler. Zijn zin voor orde en systematisatie maakten hem tot een uiterst nauwkeurig copist. Als procurator was hij vertrouwd met het kloosterarchief, waar het zijn terrein bestreek : het wekte de belangstelling op voor de ontwikkeling van zijn convent en vond deze

1. BRUSSEL, Kon. Bibl., hs LL616, f. 244 : J.B. DE VADERE, Historia... : " Joannes Tourneur, sacrista, procurator et Vicarius monasterii Iusius quam precedentes de diva et origine domus et alia eam concernentia scripsit semel latine et semel idiomate patrio."

2. DEN HAAG, Kon. Bibl., hs 71 G 25, f. 4^{r-v} : " Dus hebbe ick ter herten genomen ende een vast propoest gemaect het principaelste vanden boeck inden latyn die ick hadde geheel van woerde tot woerde gescreven over te setten in dietscher spraken, nochtans niet van woerde tot woerde ~~en~~ noch geheel, maar alsoe veel als van noode es te weten om die devotie ~~en~~ te verwecken."

3. Ibid., f. 146-158.

4. De lijsten in de Latijnse kroniek begonnen op f. 93^v bleven onvoltooid.

best uitgedrukt in de kroniek, die hem in handen was gevallen. Om haar voort te zetten lijkt hem wel de vaardigheid te ontbreken.

Sommigen, onder meer De Vaddere en enkele moderneren, hebben Tourneur aangezien voor de opsteller van de geschiedenis van Scheut. Hijzelf dringt zich helemaal niet als dusdanig op. Het is mogelijk, maar moeilijk uit te maken, dat de copist ook de bewerker zou zijn geweest van de tekst, die hem onder handen kwam. Zijn aandeel zal evenwel niet essentiële zaken hebben betroffen, wel de vorm (1).

C. De opstellers van de kroniek.

De kroniek van Scheut heeft ook haar inleiding. In vertaling luidt zij als volgt :

" In de naam van de Heilige Drieëenheid, de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Amen. Ten jare 1480 van de Menswording van de Heer leek het passend tenminste sommige, zo niet alle verwezenlijkingen van onze voorgangers - vansf het begin bij de oprichting van de kapel van Onze Lieve Vrouw van Gratie en het kertuizerklooster dat er aan paalt, nabij Brussel - zo veel mogelijk samen te brengen, opdat zij dooz het getuigenis van geloofwaardige personen, door wat gezien en gehoord werd, of hoe ook gekend, zouden worden te boek gesteld.

Mocht zo het zwakke geheugen van de mensen geholpen worden en steeds in de gedachte houden, vooral de nieuwe, grote en bewonderenswaardige zaken, die voor een lange toekomst bestemd zijn. In plaats van te vergaan zullen ook de nakomende geslachten evenals de voorgaende voor deze menigvoudige weldaden Goffe en de Heilige Maagd de verschuldigde dank brengen. De opvolgers zelf, die de daden der voor-

1. Dr. J. CALBRECHT, *Geschiedenis van het Genadeoord...*, 4.

~~1. Dr. CALBRECHT, *Geschiedenis van het Genadeoord...*, 4.~~

gangers lezen of horen, nemen er een aanleiding in om deze werken van deugd aan te bevelen, te prijzen en na te volgen. Want het is eervol de grootse werken van God en de heiligen te verheerlijken en te loveⁿ, ze na te volgen is heilzaam. Niemand derhalve worde tot falen of schade geleid door zijn onwetendheid van de geschiedenis van de voorgangers of worde met loomheid bevangen, vooral waar het erom gaat de staat van personen en goeder^en van dit huis hoog te houden. God en de Heilige Maagd, wier hulp ik vooral inroep, weze² mij welwillend, nu ik dit kort en duidelijk ga aanvatten.

Went ik denk eraan drie boeken samen te stellen. In het eerste wordt als het ware de ontwikkelingsgang der feiten, de staat, de personen en dergelijke van dit huis vanaf het begin der stichting tot voornoemd jaar verteld en ik vraag dat de volgende oversten van dit huis dat werk zouden voortzetten op de wijze der kronieken voor hun periode. In het tweede boek wordt afschrift gegeven van de erfbrieven, de bezittingen, inkomsten en dergelijke. In het derde worden de afschriften verzameld van de gunsten, toelatingen en privilegiën (1)."

Alles wijst erop dat hier de toenmalige prior aan het woord is, namelijk de tweede van het convent, Marcellus Voet. De opzet was niet enkel een feitenrelaas, maar teven een codificatie van het ganse archief in twee cartularia : eigendomstitels, brieven renten en inkomsten zouden een Liber secundus, de privilegiën een Liber tertius uitmaken. Beide laatste verzamelingen warden op het Algemeen Rijksarchief te Brussel bewaard als Cartularia van Scheut (2).

-
1. Voor de Latijnse tekst, zie Aanhangsel .
 2. ARA, Kerk.arch., 11589 en 11590.

Een oogslag op hun inleiding leert dat prior Voet zich de medewerking verzekerd had van pater Jan de Grootte, die zoals een nota van het Liber secundus zegt, dit boek begon te schrijven op 2 Maart 1480, wat in nieuwe stijl 1481 is (1). Marcellius Voet, die prior werd in 1475 overleed op 29 Juli 1487 (2). Hij had zijn opvolgers verzocht de kroniek voort te zetten : zij werd inderdaad bijgehouden tot 1531 en besluit met de kerkwijding op 18 Juli van dat jaar (3).

Het is wel een algemeen verschijnsel dat de reformbeweging der XVde eeuw een opleëi teweegbracht in de geschiedschrijving der kloosters : dit hangt samen met de terugkeer naar de oude geest, de oorspronkelijke regel, waarop ieder zich beroept (4). Men kan onderstellen dat de kartuizerkloosters in de Nederlanden, die ook gelijk gesteld werden met de religiones reformatae (5), deze algemene strekking hebben gevolgd. Immers, hoewel de XIVde eeuw de tijd was dat de meeste van hun conventen opgericht werden, kunnen wij geen kronieken uit die tijd.

De stichtingsverhalen van Utrecht en Luik terzijde^{de} gelaten, - het zijn parafrasen op de stichtingsoorkonden, - mag aangemen worden dat Marcellius Voet de eerste was die zijn Chronicon in de Nederlandse kartuizerprovincie aanving. Kort daarop zal Arnold Beeltens een gelijkaardig iets ondernemen voor de kartuis van Herne, waar-

1. ARA, Kerk.arch., 11589, ongen.f. : "Notandum et sciendum quod primus liber inceptus fuit anno Domini XIII^c LXXX secunda die martii per fratrem Joannem de Grootte monachum et professum huius domus." Met dit li-primus is wel klaarlijkkelijk het eerste deel van dit Cartularium bedoeld.

2. VOET-TOURNEUR, f. 62^v Anno domini lxxxvii xxix mensis Julii obiit venerabilis pater Marcellius Voet etatis sue anno liiii..."

4. N. HUYGHEBAERT, Een Kroniek van de Sint-Trudo Abdij te Brugge over de jaren 1475-1480, in Sacris Erudiri, V, 1953, 403.

3. VOET-TOURNEUR, f. 92^v.

5. ARA, Kerk.arch., 11679 : hier wordt ontferd die "Religieus wordde in

Ben ooggies op hun inleiding leert dat prior Voet zich de medewerking
verzekerd had van pater Jan de Groot, die zoals een nota van het liber

secundus zegt, dit boek begon te schrijven op 2 maart 1480, wat in
nieuwe stijl 1481 is (1). Marcelinus Voet, die prior werd in 1475 over-
leed op 29 juli 1487 (2). Hij had zijn opvolgers verzocht de kroniek
voort te zetten: zij werd inderdaad bijgehouden tot 1531 en besluit
met de kerkwijding op 18 juli van dat jaar (3).
Het is wel een algemeen verschriftelijk dat de reform-

beweging der XVde eeuw een opleel. Teweegbrengt in de geschiedschrijt-
ving der kloosters: dit hangt samen met de terugkeer naar de oude
geest, de oorspronkelijke regel, waarop ieder zich beroept (4). Men kan
onderstellen dat de karthusierkloosters in de Nederlanden, die ook ge-
lijk gesteld werden met de religioneus reformatie (5), deze algemene
strekking hebben gevolgd. Immers, hoewel de XIVde eeuw de tijd was dat
de meeste van hun conventen opgericht werden, kunnen wij geen kronie-
ken uit die tijd.

De stichtingsverhalen van Utrecht en Luik terzijde
laten, - het zijn parafrazen op de stichtingsoorkonden, - mag vergeno-
men worden dat Marcelinus Voet de eerste was die zijn Chronicon in de
Nederlandse karthusierprovincie aanving. Kort daarop zal Arnold heeft
eens een gelijkaardig iets ondernemen voor de karthus van Herne, waar-

1. ARA, Kerk. arch., 1188, ongen. f. : "Notandum et solendum quod prius
liber inceptus fuit anno Domini MCCCXXXIIII secundum die martii per tra-
ctum Joannem de Groota monachum et professum huius domus." Met dit li-
brum la wel kerkbiljettijl. het eerste deel van dit Cartularium be-
deeld.

2. VOET-TOURNEUR, f. 62 v. Anno Domini MCCCXXXIIII

3. ~~VOET TOURNEUR, f. 62 v.~~ 2. WENEN, Nat. bibl., 12775, f. 157, 29 juli : "obit dom-
nus marcellinus Patis prior huius domus qui fecit magnam diligentiam in
conrigendis libris ecclesie."
5. eenighe onghereformeerde religie oft cloostere...."
6. ARA, Kerk. arch., 11879, hier wordt onderid die "Religieuus" worden in

schijnlijk in 1483 (1). De kroniek van Gent dateert van een tiental jaren later, die van Leuven uit het begin van de XVIde eeuw (2).

Wat de aanleiding werd voor prior Voet om zijn plan op te vatten laat zich gissen.

Hij begon zijn verhaal enkel weken na de dood van zijn voorganger Hendrik van Loen, die zich in 1475 uit Brussel had teruggetrokken en stierf als vicaris van Herne, het huis van zijn professie, op 3 Februari 1481 (n.s.)⁽³⁾. Dit afsterven had des te meer beroering verwekt omdat een tiental dagen later Arnold Karsen, prior van Herne, zijn oudprofessor te Leuven en intiemste vriend, in het graf opvolgde (13 Februari 1481)⁽⁴⁾. Marcellus Voet was ooggetuige van ^{het} dat afsterven van beide monniken, waarvan de eerste de gangmaker der kartuis te Scheut was, en de laatste een trouwe steun. Het relaas dat hij van deze gebeurtenissen geeft is wel het meest persoonlijke en zeer bewogen hoogtepunt van de Scheutse kroniek (5).

Wanneer hij circa 2 Maart van dat jaar begon met zijn verhaal en de codificering van de kloostergoederen dan was het zijn overtuiging dat dit een werk van pieteit was, dat de beide afgestorvenen tot ere moest strekken. Begonnen uit pieteit staat dergelijke kroniek ver van een moralistisch genre, dat de menologiën van de kloosterwereld onder invloed van de moderne devotie zo sterk kleurt (6). Voet bewijst de nodige vaardigheid te bezitten om een historisch waarachtig verhaal samen te stellen.

1. E. LAMALLE, La chronique..., XI.

2. BRUSSEL, Kon. bibl., hs. 1500 3-48 (cat. 1223), f. 441-462.

3. - 4. VOET-TOURNEUR, f. 58-60 en 55^v-57. ffr. Aanhangsel

6. ACQUOY, Windesheim v. MOLL, Kerkgeschiedenis van Nederland voor de Hervorming, II, 2, blz. 354-355.

schijnlijk in 1483 (I). De Kroniek van Gent dateert van een tiental jaren later, die van Leuven uit het begin van de XVde eeuw (2). Wat de aanleiding werd voor prior Voet om zijn plan op te vatten laat zich gissen.

Hij begon zijn verhaal enkel waken na de dood van zijn voorganger Hendrik van Loen, die zich in 1478 uit Brussel had teruggetrokken en stierf als vicaris van Herne, het huis van zijn professie, op 3 februari 1481 (n.s.). Dit afsterven had dus te meer betekenis verkregen omdat een tiental dagen later Arnold Karmen, prior van Herne, zijn ontpoplossing te Leuven en infamante vriend, in het graf opvolgde (3). Februari 1481). Marcelius Voet was ooggetuige van het afsterven van beide monniken, waarvan de eerste de gangmaker der kartuis te Schaut was, en de laatste een trouw stam. Het relaas dat hij van deze gebeurtenissen geeft is wel het meest persoonlijke en zeer bewogen hoofdstuk van de Schenker Kroniek (2).

Wanneer hij circa 2 maart van dat jaar begon met zijn verhaal en de codificering van de kloostergoederen dan was het zijn overtuiging dat dit een werk van pieteit was, dat de beide afsterven ten tot ere moest strekken. Begonnen uit pieteit staat de getuigenis kroonijk ver van een moralistisch genre, dat de manologien van de klooster wereld onder invloed van de moderne devotie zo sterk kleurt (4). Voet bewijst de nodige verantwoordelijkheid te bezitten om een historisch waarachtig verhaal samen te stellen.

3. WENEN, Nat. bibl., 12725, f. 141^v.
4. Ibid., f. 142^v

I. ...
II. ...
III. ...
IV. ...
V. ...
VI. ...
VII. ...
VIII. ...
IX. ...
X. ...
XI. ...
XII. ...

De continuator van de kroniek ^{pryst hem als "homo} ~~pryst in een lofprij-~~
~~multum scientificus et expertus in grammatica, in logica, in naturalibus et~~
 zing over hem : "hij was een man van hoge wetenschap, beslagen in de
~~in theologia libus) als een monnik magne literature, die veel van studie hield~~
~~grammatica, de logica, wijsbegeerte en theologie... (1)" en elders "...~~
 deze monnik was zeer belesen... hij hield veel van studie... (2).

Hij was een Brabander uit Steenbergem bij Bergen op Zoom. Geboren in 1433, kwam hij circa 1448-49 aan de Leuvense universiteit. Leonard Criecke, die te Leuven reeds naam verworven had bij zijn verdediging van de Scholastische leer over de futura contingencia in 1446 (3) en in 1455 als rector zou fungeren (4) was zijn temptator in het bacchalaureaatsexamen en voor de magisterproef waarschijnlijk in 1451 (5). Daarop werd hij aangeworven door Nicolaas Blien van Sint Truiden, als scholaster op een school in Vlaanderen. Hij vervulde die functie bijna elf jaar ^{toen} ~~dat~~ hij in 1462 op 30 September ingekleed werd als novice te Scheut (6). Hij had vroeger reeds horen spreken, toen de bedevaarten naar O.L.V; van Gratie opgang begonnen te maken, over dit heiligdom (7).

Het mag aanvaard worden dat de invloed van Leonard Criecke, die, van het begin af, het nieuwe convent genegen was (8), en de aantrekkingskracht van de oudrector van de Leuvense universiteit, prior Hendrik van Loen, Voet ertoe brachten te Scheut in te treden.

-
1. VOET-TOURNEUR, f. 62^v : "~~qui fuit homo multum scientificus et expertus in grammatica, in logica, in naturalibus et in theologia libus...~~"
 2. ID., f. 40 : "~~Iste monachus fuit magne literature... Multum animi dilexit studium...~~"
 3. E. REUSENS, Actes et procès verbaux..., II, 56 vlg.
 4. ID., o.c., 337 : 28 Februari 1455.
 5. VOET-TOURNEUR, f. 59^{r-v} : "Item XII Februarii (1482) obiit Magister Leonardus Criecke Bacchalaureus formatus ~~mixmagistratuxinaxixinaxixix~~ ~~axixitaxix~~ in theologie, sacerdos Bruxellensi temptator meus Lovanii in bacchalaureatu et magistratu in artibus hic sepultus."
 6. ID., f. 55 : "Item eodem anno ex testamento Nicolai Blien do ctor Lovaniensis demorentia qui obiit feria sexta infravoctavas Assumptionis

Na zijn professie op Sint-Hieronymusdag 1463 volgen de wijdingen elkaar spoedig op. Op 17 Maart, Sitientes, 1464 ontvangt hij het priesterschap (1). De eerste jaren brengt hij door in de cel en houdt zich onledig met copieer- en correctiearbeid, waarschijnlijk een aanpassen van de liturgische boeken aan het prototype van de Grande Chartreuse (2). Bij de wisseling van officiales in 1470 wordt hij vicaris tot prior Hendrik op eigen aandrigen 31 Mei 1476 door het generaal kapittel van zijn ambt ontlast werd. Marcellius Voet werd toen tot prior verkozen door het convent (3).

Voor zijn vroegere leermeesters is zijn bestaan niet onopgemerkt voorbijgegaan. Nicolaas Blien zal naast een ander legaat, de kartuis bedenken met verscheidene handschriften "uit liefde tot God en genegenheid voor magister Marcellius Voet... (4)". Leonard Criek zou in 1482 te Scheut zelf zijn begraafplaats kiezen (5).

Uit deze schaarse gegevens komt het beeld naar voor van een man met begaafdheid, die nochtans beter slaagde als kluizenaar en monnik dan in zijn optreden naar buiten. Eenmaal belastte hij zich met een bemiddelingspoging tussen Maximiliaan van Oostenrijk en het

Legavit dictus dominus Nicolaus pro anniversario suo et pro quibus in tendit hic annuatim perpetue celebrandum xx renenses... Item duo volumina Archidiaconi super decretum, decretales suas, summam Pisanam et L Liram super psalterium ut fratres aliquas missas facerent pro eo post obitum suum quod et fecerunt. Item octo modios siligi, is, mesure sancti Trudonis perpetue intuitu fratris Marcilii qui sibi in seculo servavit in scolis regendis in Flandria fere xi annis... ARA, kerk.arch, 1158 f. clxxv : testament van Nicolaas Blien. WENEN, Nationalbibl., 12775, f. 141^v: 3 Februari: Anniversarium.

I. IB., f. 11^v r: "...per quos visitantes hec nova peregrinatio et visitatio ad notitiam longe et prope distantiam in brevi perducta est de qua ego sive tunc sive postea ignoro, distans ad xvi miliaria percepi."/

8. cfr. n. 6.

1. Voet-Tourneur, f. 41

2. ID., 40 : "...plures libros in principio domus correxit ad rectum stilum."

3. VOET-TOURNEUR, f.40 ¶ "Anno lxx in principio Martii ordinatus est Vicarius et corrector...Cumque continuasset vicariam suam quatuor annis cum dimidio, priore Henrico per capitulum misericordiam impetrato electus est predictus Marcellius in priorem anno lxxv 3 Junii."

4. Cfr. blz. 37-38 n.6. Over Nicolaes Blien, E. REUSENS, Matricule..., I, 195-196 en ID., Documents..., I, 257-58. Hij was rector in 1469 en 1476.

5. Cfr. blz. 37 n.5. ~~E. REUSENS, Documents..., I, 286 : rector in 1455. Zijn testament in ARA, kerk.arch., 11589, f7~~

opstandige Gent. Deze bemiddeling zou hem drie maanden gevangenschap bezorgen te Gent, in 1485 (1).

Er is wel een vergelijking te trekken tussen zijn opstel en de kroniek van Herne van Arnold Deeltsen; beiden houden zich nauwgezet aan de bronnen, die zij in handen hebben, wat enigzins de indruk wekt van gebrek aan psychologisch doorzicht. Maar de persoonlijke inzet en de intellectuele meerderwaardigheid van Voet breekt meermaals door.

De continuator van Voet is een beeiend verteller.* Maar zijn persoonlijkheid blijft zozeer op de achtergrond, dat het moeilijk is om uit te maken of het wel prior Matthias Tsergoossens is dan wel een ander monnik, die het verhaal opneemt na de dood van Marcilius Voet. Eénmaal nochtans komt Tsergoossens naar voor waar hij over "pater Marcilius predecessor noster..." spreekt (2). Toen Jan de Grootte in 1496 procurator werd benoemd blijkt het nochtans dat hij de kroniek overneemt en met nadruk zal hij een note inlassen die besluit: "Et propterea ego procurator..." (3)*

Matthias Tsergoossens alias Middelborch, geboren rond 1450 uit een Brusselse familie Tsergoossens was als kind aangenomen door zijn oom Jan Middelborch, ~~die~~ gehuwd ~~was~~ met Anna Tsergoossen (4).

1. VOET-TOURNEUR, f. 61^{r-v} / ~~zie de tekst in Aanhangsel~~ .

2. ID., f. 71^v

3. ID., f. 74.

4. ID., f. 45 / " ...frater Mathias Middelborch nepos scilicet filius fratris uxoris Ioannis Middelborch qui eum adoptaverunt in filium..." /

Op 15 Oogst 1470 trad hij in het noviciat en werd een jaar na zijn professie priester gewijd te Geraadsbergen. Na enkele jaren het ambt van koster vervuld te hebben, werd hij prior gekozen in 1487 na de derde kapittelzitting met één stem meerderheid. Hij zou 29 jaar hoofd van het convent zijn : tot zijn dood op Goede Vrijdag 1517 (1).

De kroniek onder zijn beleid voortgezet is een spiegel van de economische bedrijvigheid van het klooster, dat in zijn ambtperiode de grootste materiele uitbreiding nam ~~mede~~ in samenwerking met procurator Jan de Grootte. Men vindt in dit relaas niet meer het rustige kerktuizerleven zoals in de voorgaande fase, wel het verhaal van de betrekkingen die men onderhield met patriciërs, bisschoppen en hofambten.

had ~~zoals reeds werd aangemerkt moet toen Jan de Grootte,~~
 de kroniek in handen ~~hebben gehad~~ na zijn benoeming tot procurator, *heeft*
 en deze ~~aan~~ ook ~~van~~ de ~~voorge~~ periode voorzien ~~hebben~~ van aantekeningen.

Jan de Grootte was zoon van de zegelbewaarder van Brabant, ~~die gehuwd was met~~ *echtgenoot van* Maria Couterreau, en broeder van de latere kanselier Karel de Grootte (1483) (2). Hij trad in het noviciat op Bas-

1. VOET-TOURNEUR, f. 45 [: "... Qui regulariter protractus et receptus fuit ad osculum quinta Augusti et Assumptionis die sequenti indutus et anno sequenti professus, qui sumpsit ... presbiteratum in Geraldimon te anno lxxiii more regio in quatuor temporibus Quadragesime... et fuit sacrista et post obitum prioris Marcilli fuit electus prior huius domus et fuit prior xxix annis et sex mensibus et obiit XV^c xvi 1° Aprilis ipso die veneris sancta. ~~...~~ f. 63. [: "... vocatis visitatoribus... altera die post Laurentii electionem canonice celebravimus qua cum difficultate sortiente effectum imo trina vice repetita finaliter una voce superrescente electus fuit in priore fr. Matthias..."]

2. VOET-TOURNEUR, f. 44^v [: "Item eodem anno ante diem cinerum venit huc ad probam frater Ioannes de Grootte, filius magistri Joannis de Grootte quodam Cancellarii et sigilliferi Brabantie..."] *cf. GAILLARD, Le conseil de Brabant, III, p. 336.*

Op 15 00nat 1470 trad hij in het noviciaat en werd een jaar na zijn
 profesia priester gewijd te Geraardsbergen. Na enkele jaren het ambt
 van koster vervuld te hebben, werd hij prior gekozen in 1487 na de dier-
 de kapittelzitting met één stem meerderheid. Hij zou 29 jaar hoofd van
 het convent zijn : tot zijn dood op Goede Vrijdag 1517 (1).

De kroniek onder zijn beleid voorgesat is een spie-
 gel van de economische bedrijvigheid van het klooster, dat in zijn ambt-
 periode de grootste materialie afbreiding nam ~~in~~ in samenwerking met
 de prior. Men vindt hier dit proces niet meer het kwaji-
 ge karakters van zoals in de voorgaande fase, wel het verhaal van de
 betrekkingen die men onderhield met patriarchen, bisschoppen en hofbe-
 ampten.

~~Koninkrijke werd aangemerkt met een van de grote~~
 de kroniek in handen hebben ~~gehad~~ zijn benoeming tot prior.
 en ~~ook~~ ook ~~de~~ de ~~voorgaande~~ voorgaande periode hebben van eenlekenin-
 gen.

Jan de Groot was zoon van de zegelbewaarder van
 de ~~voorgaande~~ voorgaande periode, en prior van de latere
 kanselier Karel de Groot (1483) (2). Hij trad in het noviciaat op 15-

I. VORST-TURNHUR, 7. 43 : "... en regulariter protector et receptor
 fuit ad osculum quinte augusti et Assumptiois die a
 et anno sequenti professor, qui amavit ... presbiter
 te anno lxxiii more regio in datur tempore
 fuit sacra et post dolum prioris
 in focus et fuit prior xxix
 I. Aprilis ipso die
 dus... aliter
 cum dill...
 una voce...
 2. VORST-TURNHUR, 7. 43 : "Iam eodem anno ante diem cinerum venit huc
 ad probam fr... loannes de Groot, filius magistri Joannis de Groot
 quodam cancellarii se sigilliter h...
 NENEN, Nationalbibl., 12775, f. 147 v. : 10 Aprilis
 7.

47

siezondag, 8 April 1470. ~~Het is bekend dat hij~~ Samen met prior Voet
aan het begin staat ^{hij} van de kroniek en de cartularia in 1481. ^(1a) De in-
teresse, die hij 15 jaar later getuigt te hebben voor de geschiedenis
en ontwikkeling van het convent is dan ook zeer aanvaardbaar. Niemand
was meer vertrouwd met de economische opgang van Scheut en /zo-mogen
~~hij ook op zijn naam schuiven/~~ de hoogmoedig klinkende uitlating, waar-
in hij het nageslacht vermaande dat al het werk en de verwezenlijking
gen van zijn generatie niet ijdel zouden zijn (1). ^{facten op zijn naam} Hij lijkt helemaal
in de lijn te lopen van prior Matthias en heeft ook minder aandacht
voor de geestesontwikkeling van de monniken. Sommige uitdrukkingen
zullen zelfs streng klinken vooral waar hij de nota over Joost Smets
aanvult, die in 1512 als vicaris fungeerde (2).

Deze Joost Smets uit Aalst ^{was} ~~blijkt nu wel~~ een zeer be-
gafd man ~~gewees~~ te zijn ^{maar met een} ~~maar met een, zeer~~ realistisch, ~~soort~~ bittere
kijk op zijn medebroeders. Opgevoed in de schola, die afhing van het
karetuizerklooster, te Anderlecht, werd hij naar Leuven gestuurd, waar
hij in 1497 promoveerde in artibus ^{binnen-} en ~~in~~trad te Scheut (3).

12 →

1. VOET-TOURNEUR, f. 76, /: De Grootte beschrijft het werk aan de "swerte
viver" en besluit: "Haec scribe ut posteri nostri scient quantum pro
decessores nostri laboraverunt et timeant ne eis imputetur quod et al
alii laboraverunt et in laboribus successerunt." op f. 79 ^{een variante}
op dit thema "Oremus ut posteri nostri sint grati ut eis non impute-
tur quod alii laboraverunt et ipsi in labores eorum introierunt..."

2. ID., f. 74 /: "Judocus Fabri... anno XV^c XII fuit institutus vicarius
huius domus sed absolu tus et in cella positus..." / en het relaas van
diens vlucht op f. 91^v.

3. ID., ^{f. 74} 1514. /: "...frater Judocus Fabri de Alosto filius Henrici Fabri
qui fuit enutritus cum iuvenibus nostris in Anderleco et postea expen-
sis nostris fuit missus ad studium in Lovanio..."

Te Scheut trad hij in de leer bij de toenmalige vicaris, die fungeerde als novicemeester, Jan Biest, van wie hij de schrijfkunst leerde en het celleven (1). Een note bij de dood van pater Jan van Hecke (1497) zegt dat diens leven en dood beschreven werd door een voormalig vicaris, Joost Smets (2). Inderdaad vinden wij onder het jaar 1461, (datum der intrede van Van Hecke, - een zeer realistische beschrijving van zijn kloosterleven en zijn simpelheid, die in kindsheid ontaardde (3). Gelijkaardige notities, die een merkwaardig licht werpen op het innerlijk geestesleven van de kartuis werden ingelast bij de intrede van Jan Biest (4), Arnold van Kalkar en Jan van Keulen (5), Jan de Bruyne en Marcilius Voet (6). Omwille van hun zelfde psychologisch inzicht mogen zij allen op naam van Joost Smets gezet worden. De persoonlijke visie van de auteur doet ons de vergelijking treffen met de menologische biografieën die Jan Ammonius van Herne geeft (7).

In de Scheutse kroniek
 Hier nochtans, ingelast in het chronologisch verloop van de geschiedenis, is het een frisse moderne klank te midden van de nauwgezette registersaantekeningen.

1. VOET-TOURNEUR, f. 38^v : "...Judocum discipulum suum etiam postea vicarium..."

2. ID., f. 73^v : "Item eodem anno 1497... oblit frater Joannes Hac monachus huius domus cuius beneficia, vita et obitus scribuntur antea ~~per~~ per quondam vicarium fratrem Judocum Fabri et ibidem ad longum panuntur."

3. ID., f. 39 / ~~Cfr. Aanhangsel~~ .

4. ID., f. 38^{r-v} / ~~Cfr. Aanhangsel~~ .

5. ID., f. 43 / ~~Cfr. Aanhangsel~~ .

6. Jan de Bruyne en Marcilius Voet werden met twee biografische notes bedacht : bij hun intrede en sterven. Voor Jan de Bruyne, f. 35. Bij zijn dood is het waarschijnlijk Jan de Grootte die schrijft. Voor Voet verwijst men bij zijn intrede naar een Legenda bij het afsterven, f. 62-63.

7. E. LAMALLE, Chronique..., XXI.

De bittere trek, die hem nochtans kenmerkt, zijn als een voorteken van het later levensverloop van Joost Smets, die in 1522 zijn klooster ~~zak~~ ontloopt om zich in Italië als kluizenaar te vestigen (1) Jan de groote, ^{strijft} die als senior ~~zal sterven~~ in 1533, ^{en} heeft heel deze geschiedenis meegemaakt. Hij verhaalt ^{haar} ~~deze~~ zonder begrip voor de crisis die het kloosterleven der kartuizers in het begin van de XVIde eeuw kenmerkte. De Groote ziet slechts het uiterlijk verloop van de gebeurtenissen.

Het feit dat de kroniek eindigt in 1531 doet ons vermoeden dat hij de laatste voort^ztetter was en tevens herziener. Of prior Jan Meerhout, die in 1517 Matthias zou opvolgen, er ook zijn woord in meesprak is wel mogelijk, echter niet duidelijk waar te nemen.

D. De waarde van de kroniek van Scheut.

Uit het onderzoek naar de auteurs en bewerkers van deze ^{kroniek} ~~geschiedenis~~ bleek het dat zij allen door hun persoon waarborgen bode voor een waarschtig releas. Slechts Joost Smets scheen zich te laten leiden door een subjectief oordeel over zijn medebroeders. Anderen hielden zich aan een beschrijving van feiten, die zij zelf meemaakten of zij volgden nauwgezet de archivalia van het klooster.

Aan prior Marcellus Voet was de lastigste taak voorbehouden: het ontstaan van het genadeoord van Scheut en het kartuizerklooster, ~~dat eraan verbonden was,~~ te beschrijven.

Vooral voor deze periode is het van belang na te gaan hoe hij zich van die opzet heeft gekweten en welke bronnen hij gebruikte.

In zijn inleiding zeg^t hij dat hij om zijn feitenma-

teriaal te verzamelen te rade wil gaan bij betrouwbare personen (1). Zijn getuigen worden meermaals genoemd : Herman van Anderlecht, die koster was van het genadeoord vanaf 10 Augustus 1449 tot zijn dood in 1489 (2) en prior Hendrik van Loen. Zijn voornaamste bron is nochtans de geschiedenis van Adriaan Dullaert. Hij gebruikt haar meermaals letterlijk, zonder haar te vernoemen (3). Integendeel, Voet wil de indruk geven dat hij er onafhankelijk van staat (4). Niet dat Voet een copie gaf van Dullaert's werk. Tussen letterlijk afgeschreven delen ^{geeft} hij nieuwe feiten ~~geven~~ van zijn ooggetuige Herman van Anderlecht, ^{als illu} ~~die~~ Dullaert's verhaal ~~moeten~~ illustreren (5). De meest belangrijke illustratie is wel de reeks wonderdadige gebeurtenissen, die hij slechts ten dele weergeeft, want Voet "las of hoorde nog menig ander wonderteken (6)". Het is duidelijk dat deze feiten geregistreerd waren samen met de offergaven, die er mee gepaard gingen. De cantor van het Anderlechtse kapittel, De Vadderse schreef op het einde van de XVIIde

stratie van

1. VOET-TOURNEUR, f.9 ~~f. fr. Aanhangsel~~

2 ID., f. 14^v / ~~De Aamen van Brussel en de senaat "deputaverunt duos magistros fabricae capelle faciende... quibus circa festum Laurentii hoc anno lxxix adiunctus est ut custos omnium Hermannus de Anderlecht..."~~
 1774, f. 71 / ~~"Item obiit hoc anno quarta die Decembris f. Hermannus Anderlecht alias Moyesone..."~~

3. De letterlijke afhankelijkheid is duidelijk van f. 9^v tot f. 30, waar het bezoek van de Brusselse stedsmagistraat aan Scheut het laatste feit is dat Dullaert verhaalde in zijn 85ste paragraaf.

4. Een feit, een ongeluk bij de bouw van de kapel wil Voet niet verhalen "quia qatis declaratur in libro de origine huius domus, ideo hic ad lendum puto" VOET-TOURNEUR, f. 15 ofwel duidde hij aan wat Dullaert meer zegde "Nota quod in libro magistri Adriani habetur." ID., f. 22.

5. Sommige visionnaire karaktertrekken van Pieter van Asse werden aan de prior bekend gemaakt door Egidius Ots, die zich van het begin interesseerde voor het genadeoord en later zou meehelpen aan de opbouw van het klooster VOET-TOURNEUR, f. 11 : "Unde cum quadam vice ambularet cum Egidio Ots..." Getuigenissen van Herman f. 11 : "ad mile factum est ut Hermannus Anderlecht affirmavit..." "ut idem Hermannus retulit..."

6. VOET-TOURNEUR, f. 13-14^v : "...de quodammodo innumerabilibus paucissime refero..."

eeuw dat hij zulk een manuale waarin de offergaven aengetekend waren, nog gezien had te Brussel in het archief van de nieuwe kartuis (1).

Ook Hendrik van Loen wist nog enkele toevalligheden te vertellen (2). Een andere bron, naast Dullaert en de ooggetuigen is het archief van de kapel, waarin de brieven van de gronden en een rente bewaard werden, evenals enkele vergunningen, onder meer om de H. Mis op te dragen in de voorlopige bidplaats. Wij vonden hier steeds verwijzing naar het Liber de reddittibus of het Liber tertius de privilegiis (3), die op hun beurt de documenten inleidt met de tekst van de kroniek. Dit mogen wij op naam schuiven van Jan de Groot (4).

Waar echter de stichting van een kartuizerconvent ter sprake komt, is Voet een waardevolle aanvulling van het eenzijdige verhaal van A. Dullaert. De gegevens houdt hij gedeeltelijk van Dullaert, maar ~~van~~ ^{van} prior Hendrik van Loen, die meerdere bijzonderheden aan het licht bracht, vooral over de moeilijkheden vóór de stichting (5). Merkwaardig is ook de wedersamenstelling van het betoog van Petrus vande Heyden, de Thimo, waar deze de overdracht van de goederen der Zakbroeders verdedigde: na de tekst uit Dullaert wordt een relaas gegeven van de voornaamste oorkonden omtrent de Zakbroeders, waaruit besloten wordt dat de kartuizers met volste recht deze goederen voor hun dotatie gebruiken (6).

1. BRUSSEL, Kon. bibl., hs 11616, f. 71^v. ~~J. B. DE VADDERE, Historia...~~
"Hodie/adhuc videre est in manuali computum sacelli quoy cerse/libras obtulerunt."

2. VOET-TOURNEUR, f. 14: "Unum tamen quod audivi a predecessore nostro tacere nequeo..."

3. ID., passim, o.m. f. 15: verwijzing in verband met de aankoop van grond

4. ARA, kerk.arch., 11590.

5. VOET-TOURNEUR, f. 16^v. ~~Anno igitur MCCCCLIII dicto priore... con-~~
scripto et eo personaliter ~~ibidem~~ coparente et primo secrete cum dicto domino Ammano et Iudoco eius secretario habita collatione..."

6. ID. f. 19^v-20^v.

In het stichtingsverhaal van prior Voet schijnt slechts één vergissing ingeslopen. Adriaan Dullaert verwijst in zijn betoog steeds naar de acten, die hij in aanhangsel geeft "ordinatio... quae in hoc libro inferius extat registrata (1)". In het opstel van de kroniek van Scheut wordt hier verwezen naar één van de Cartularia. Waar het nu gaat over de stichtingsoorkonden van de kartuis onderscheidt men de brieven waar mee de wet en de stadsraad de stichting goedkeurde (22 Maart 1455 n.s.) en de overdracht der dotatiegoederen met een uitstippelen van de definitieve voorwaarden (14 October 1456) (2). Vooral deze eerste brief is belangrijk omdat het een inzicht geeft op de beweegredenen die de stad voor een kloostersichting gunstig stemden. Door een onoplettendheid werd deze brief niet opgenomen in het Cartularium van Scheut. De kroniekschrijver zal zonder onderscheid verwijzen naar de dotatieoorkonde als naar de stichtingsbrief en in zijn verhaal dan ook geen rekening houden met het belang dat de stad Brussel aan de stichting hechtte. Dit aspect is dan ook lang vergeten gebleven tot de XVIIIde eeuwse geschiedschrijving de zakelijke werkelijkheid onder een legendarische vorm naar voor bracht (3).

1. A. DULLAERT, f. 21^v en passim.

2. De eerste brief werd geregistreerd in het stadscartularium, het boec metten haire, f. en bij DULLAERT, f. 31. Hij is in het Nederlands opgesteld. De tweede oorkonde, eveneens geregistreerd in beide voornoemde codices, vond een eerste plaats in het Liber secundus, f. 1. De kroniek maakte een vergissing in haar verwijzing op f. 18, wanneer zij op Dullaert's tekst verkeerde "...predicta ordinatione que de verbum ad verbum in secundo libro sc de reddituum huius domus in principio eius in teutonico est registrata..." De tekst is daar in het Latijn.

3. BRUSSEL, kon. bibl., hs 3885-86 : Familier Discours de la restauratio de la chappelle de nostre Dame de grace à Scheut, f. 5 : Le duc Philippe le bon estant une fois supplié des messieurs du Magistrat de Bruxelles de ne point retourner à Dijon mais qu'il fust servy de séjourner en la ville de Bruxelles, il leur répondit ie le feroit s'ily avait ici des religieux Chartreux comme à Dijon..." Cfr. ARA, Versch. Handschr., nr. 3201, dat hiervan een vertaling geeft in het Nederlands. Zie verder blz.

Het vermelden van giften, aanwinsten en vorderingen in de bouwbedrijvigheid werden deels geput uit persoonlijke wetenschappen of waarschijnlijk gehoord van Hendrik van Loen of confraters en uit de registers van de kloosteradministratie of door de oorkonden (1).

De intrede of dood van de monniken en verder bijzonderheden zijn veelal persoonlijke herinnering weer aangevuld door testamenten en de akten van de ²generale kapittels, waardoor de officialen bekrachtigd werden.

De continuatores der kroniek zijn even accuraat. De anekdotische voorvallen, die de voedselvoorziening tijdens de woelingen onder Maximiliaan van Oostenrijk meebrachten, zijn levendige beschrijvingen uit eerste hand gekend (2). De economische uitbreiding hangt nauw samen met het Cartularium, Liber secundus, dat steeds aangevuld werd door Jan de Grootte, die zoals wij zegden ook zorg moet gedragen hebben voor de kroniek (3).

In dit opzicht vertegenwoordigt zij een document van zuivere historische waarde. Nochtans werd er reeds op gewezen dat naast de prioren Voet en Tsergoossens en de procurator Jan de Grootte, de monnik Joost Smets, die tijdelijk vicaris en procurator was (1512-1516 en 1517-1522), een kijk geeft op het monniksleven in de kartuis. Zijn legenda zijn allen gekenmerkt door ~~den~~ pessimistische ontleding van het levensverloop van de monniken. Jan Brest, zijn vicaris en leer-

1. Verwijzingen naar de registers vindt men voortdurend terug. VOET-TOURNEUR, f., 30 : "Nota quod in registris prioris poterunt inveniri specialia dona de quibus est etiam specialis liber secundum annos... Etiam in registro procuratoris inveniuntur ea quae sunt data pro piantiis fratrum..." Cfr. f. 32, 34^v, 44 en passim

2. VOET-TOURNEUR, f. 66^v-69^v.

3. Het liber secundus bevat copie der oorkonden tot 1513.

meester ,dée door zijn schrijfarbeid het monnikenkoor van liturgische boeken voorzag, moest veel onrecht ondergaan vanwege zijn medebroeders. Maar als men hem beledigde trok hij zich terug in zijn cel (1). Hij had de meeste monniken opgeleid in zorg en angst en smeekte hen dat de orde toch niet door hun houding mocht verflauwen nu de ouderen verdwenen (2). Zelfs de infirmarius die bij hem waakte merkte zijn afsterven niet (3). Prior Voet ook moest veel tegenheden ondervinden (4). Jan van Hecke, die kinds geworden was, werd niet verzorgd door de infirmarius, tot deze eindelijk inzag dat het ernst was met de zieke (5). Jan van Keulen is een last voor alle confraters, maar vooral voor de prior en de kok (6).

De realistische, bijna anatomische beschrijving van de ziekte en dood versterken de pessimistische atmosfeer. Wij mogen dit zeer in tegenstelling zetten met het bijna liefvallige en doorvoelde relaas dat Voet gaf van het afsterven van zijn vrienden, Hendrik van Leen en Arnold Kerman, en van zijn onderdanen, onder meer van de convers Hendrik van Hestvelde , die God dankte dat hij in de eenzaamheid van de kerktuin mocht sterven. Het verhaal, dat door ooggetuigen overgeleverd werd, laat anders aan realisme niet te wensen over (7). Preter Simon Huvettere, die zich na een werelds leven tot de

1. VOET-TOURNEUR, f. 38^v / ~~zie Aanshangsel~~ .

2. Ibid.

3. Ibid.

4. ID., f. 40 : ~~zie Aanshangsel~~ .

5. ID., f. 39^v : zie Aanshangsel .

6. ID., f. 42^v : zie Aanshangsel .

7. ID., f. 35 / : "Etiam postquam extremam unctionem acceperat et in accipiendo ex magna pena mirabiliter sanctos suos inclamavit in adiutorium quare tam diu expectarent et non venirent in eius adiutorium, solus surrexit...regratiando Deo ex eo quod in talem gratiam contulit quod in tali heremitagio mori possit." /

kloosterstaat bekeerd was ,werd een voorbeeld van gehoorzaamheid (1). De oudbaljuw van Geraardsbergen ,Jan Cambier, stierf in de handen van prior Voet : hij had diens hulp ingeroepen (2).

Dit verschil van inzicht duidt wel op een verschuiving van de mentaliteit bij de eeuwwisseling. De subjectieve kijk van Joost Smets is daar een spiegel van, evenzeer als Jan Ammonius te Herne in de menologia van zijn medebroeders lucht geeft aan zijn bitter realisme (3). Werpt het lot van hen beiden geen licht op hun levensvisie ? Jan Ammonius zal sterven in de kloostergevangenis als Lutherans (4); Joost Smets wil een meer eremitisch leven opbouwen in Italië.

Dat het oordeel van Joost Smets verzet uitlokte vanwege Jan de Grootte werd reeds aangeduid. Diens oordeel over de vroegere viceris en procurator is niet mild.

Dit is dan voor de geschiedschrijving van de kartuis te Scheut een gevoelig punt, dat omzichtigheid vraagt : het is echter een duidelijke weerslag van de woelige atmosfeer in het begin van de XVIde eeuw, zoals later zal belicht worden.

1. VOET-TOURNEUR, f. 44 ^f "...qui diu moratus fuit Rome ubi habuit tres uxores. Multum obediens quod patet ex hoc quod dixit : Si prior meus iuberet intrare sepulcrum ut morerer libenter et statim fecerem..."

2. ID., f. 47 ^f "...qui obiit in manu mea... ante duos dies obitus sui dixit mihi Pater oportebit me multum iuvare quia tendo ad finem et de ficio in ratione..."

3. E. LAMALLE, Chronique..., passim, bv. ⁶⁶ 123 : een monnik werd krankzinnig door de harde behandeling van zijn prior...

4. ID., o.c., XX.